

KÖNYVISMERTETÉS.

Doktori értekezések 1931—32-ben.

1. *Kozma Magdolna: A magyar történeti vígjáték.* Budapest, 1931. 8-r. 39 l. — Bevezetésében a történeti vígjáték műfaját jellemzi és elmélkedik azon a már ismételt megállapított feltűnő jelenségen, hogy míg a külföldi irodalmakban kevés ilyen van, nálunk egy század alatt kb. negyvenet találunk. Majd a történeti vígjáték fejlődését próbálja korszakokra bontani. A műfaj életének első korszaka szerinte az első szintársulat megalakulásától a szabadságharcig, a második 1857-től a század végéig terjed, azután következnek a XX. századi vígjátékok. Ez a felosztás egészen önkényes, az író nem is tudja komoly érvekkel megokolni.

A dolgozat érdeme, hogy összeszedi történeti vígjátékainkat András Elek *Mátyás és a kolozsvári bíró* c. elveszett vígjátékától kezdve Hevesi Sándornak *A hadifogoly* c. 1917-ben színrekerült darabjáig s majdnem mind-egyiknek elmondja a tartalmát, a végén pedig táblázatba foglalja őket előadásuk rendje szerint — az elő nem adottak nincsenek a táblázatban. Így elég jó áttekintést ad róluk, a tartalmakkal Bayer drámatörténetét is kiegészítve.

Bíráló megjegyzései nagyon futólagosak, nem kimerítőek s gyakran csak mások idézésére szorítkoznak. Egyik-másik darabról többet mond, helyenként egyéni véleményt is kockáztat, de legtöbbször méltatásával röviden végez. — Mint áttekintés hasznos, de mint a történeti vígjáték fejlődésének rajza gyenge.

2. *Nagy József: Tóth Béla élete és munkássága.* Budapest, 1932. 8-r. 26 l. Az ügyesen megírt *dolgozatka* első kísérlet T. B. munkásságának rendszeresebb méltatására, de csak kísérlet s inkább könnyebb fajsúlyú ismertetés, mint tudományos értekezés.

Hőse életét néhány lapon mondja el az ujság-nekrológok könnyed felszínességével a nélkül, hogy komolyan utánajárt volna életrajzi adatainak. Így az a megállapítása, hogy »fejlődését, egyéniségét születése, származása, kora, tanulmányai, életkörülményei határozzák meg«, csak semmitmondó, üres szólam.

Kilenc lapon át, tehát legrészletesebben, elbeszéléseivel foglalkozik. Sorra ismerteti őket hol tartalmilag, hol csak tárgyakat említve röviden, de nem tud róluk igazi összefoglaló jellemzést adni. Hasznos gyűjtő munkásságának — *Szájról-szájra, Mendemondák, Magyar ritkaságok s Magyar anekdotakincs* — méltatása is futólagos, de sikerültebb, valamint ujságíró munkásságáé.

Jól tenné a szerző, ha kis vázlatának alapján hozzáfogna egy olyan nagyobb és alaposabb tanulmányhoz, mely a föntebbi címet méltóbban viselhetné.

3. *Török Erzsébet: Benedek Aladár.* Budapest, 1932. 8-r. 34. l. — Ez a kis füzet egy szegény, elfeledett költő emlékét örökíti meg, akinek

ma már nevét is alig ismerik, pedig a múlt század hetvenes és nyolcvanas éveiben elég jelentős szerepe volt irodalmi életünkben. Idealista volt: a rendes életmódot otthagya a bizonytalan, anyagi jóléttel nem kecsegtető költői pályáért. Bizott tehetségében, vezető elmének tartotta magát, vatesi szerepre törekedett, lenézte és támadta a «céhbéli» költőket és kritikusokat, kiknél különbnek tartotta magát, s fájt neki, hogy működését nem kíséri sem a közönségnek, sem a műbírálatnak méltánylása. Félreismeret lángésznek hitte magát s mint társai általában, nem vette észre, hogy tragikusan téved: nem lángész, hanem gyenge, közepes író. A róla alkotott kicsinyítő ítélet igazságos volt.

Rengeteg költeményt írt, de nem lévén eredeti, erős egyéniség, Petőfi és több más költő hatásától nem tudott szabadulni. Ha fel-felcsillan is bennük egy-egy tartalmi, ritmikai vagy stílusbeli szépség, a maguk egészében gyöngék, közepesek.

Prózai munkái még értéktelenebbek s még kevésbé hatottak. Mint szerkesztő sok vállalathoz kezdett, de ezekkel is kevés szerencséje volt, bár nevesebb írók is támogatták. Egész életében küszködött s nyomorúságban halt meg.

Ez a kortársak emlékezetében élő írói arckép alakul ki a szerző tanulmányából, mely ezzel el is érte célját. B. A. iránt szigorúan igazságos, de nem kegyetlen.

Formai szempontból nem dicsérhetjük dolgozatát. Minden lényegeset megír tárgyáról, de rendszertelenül és pongyolán. Verseit pl. időbeli sorrendben, kötetenkint kezdi tárgyalni, de azután zavarossá lesz, össze-vissza keveri őket, vázlatosan, felszínesen beszél róluk. A 32. lapon azt mondja, hogy 1880-tól kezdve haláláig (1915) munkássága «majdnem semmi», mikor a 6. lapon megírta, hogy 1899-ben megjelent verskötetében 255 költemény van. Ez csak nem «semmi»?

4. *Dedinszky Gizella: Petőfi és Burns.* Budapest. 1932. 8-r. 63 l.
— A szerző célja, hogy «a két költő élete és költészete között talált rokonvonásokra rámutasson, azokat részletesen kifejtsen és meghatározza a kapcsolatnak értékét és jelentőségét.» Ezt előtte már Imre Sándor is megtette *Petőfi és Burns* c. alapos tanulmányában, mely előbb a Budapesti Szemlében, majd *Irodalmi tanulmányainak* II. kötetében (1897) jelent meg, ahol 65 lapra terjed. A szerző értekezése ezen alapszik, bár ezt sehol sem említi s I. S. tanulmányát csak hátul, eldugva a forrásmunkák jegyzékében idézi. Az újabb doktori értekezések íróinak ez a rendes szokása. A helyett, hogy az előző irodalom eredményeire s a maguk új eredményeire rámutatnának s élesen elválasztanák őket, összekeverik a maguk és elődeik kutatásainak eredményeit, úgyhogy a kettőt csak a legtüzetesebb összevetés tudná megkülönböztetni. Ez kényelmes, de nem tudományos és nem jóhízemű eljárás. Az illető ifjú szerzők u. i. igen jól tudják, hogy a pontos elkülönítésből igen sokszor az derülne ki, hogy értekezéseikben új eredmény tulajdonképpen nincs is. Ezt nem mondjuk D. G. dolgozatáról. Erősen kibányássza ugyan Imre S. tanulmányát, az összehasonlítás legtöbb szempontját onnan veszi, de ezek alapján részletesebben, bár formátlanabban tárgyalja a kérdést. Ismeri a Burns-ről szóló angol és a Petőfiről szóló újabb magyar irodalmat,

s a két költő élete és költészete közt mutatkozó véletlen egyezéseket és természetes eltéréseket bőséges idézetekkel világítja meg, t. i. nemcsak azt emeli ki, hogy miben hasonlít Petőfi költészete a Burnséhez, hanem azt is, hogy miben különbözik.

Dolgozatának érdeme az, hogy Burns egyéniségét és költészetét elég alaposan megismerteti a magyar olvasókkal angol forrásai és Imre S. alapján.

Maguk a párhuzamok érdekeseek, helyenkint meglepőek, de «értékük és jelentőségük» alig van. Maga mondja róluk: «Irodalmi kapcsolat ugyan alig van közöttük. Kevés hatást lehet kimutatni, mert Petőfi Burnst a maga egészében a skót nyelv elszigetelt volta miatt nem igen ismerhette meg.» Ezzel maga mondott bírálókat dolgozata eredményéről. Igazi Burns-hatást nem tud kimutatni Petőfi költészetében, mert ilyen hatás nincs is, a régi-módi «párhuzamok» ideje pedig lejárt.

5. *László Irma: Arany János angol irodalmi kapcsolatai.* Pécs, 1932. 8-r. 102 l. — A szerző így határozza meg dolgozata tárgyát: «megvizsgálni, hol és hogyan érintkezett Arany az angol irodalommal, s milyen nyomokat hagyott az költői elméletén és gyakorlatán.» Kitűzött feladatának iparkodik minél alaposabban megfelelni. Összeállítja mindazokat az adatokat időrendben, melyek Aranyra az angol irodalommal való fokozatos megismerkedésére vonatkoznak, majd az *Elveszett alkotmányban* nyomozza Byron hatását, sőt Miltonét is, a *Murány ostromában* Shakespeare-ét, a *Toldi estjében* Bulwerét és Ossianét stb. Részletesen tárgyalja a «byronizmus korát», vagyis az ötvenes éveket. Sorra kerülnek egyes lírai költeményei, *Bolond Istókja, Katalinja.* Byron hatásán kívül más angol hatásokra is rámutat. Külön fejezet szól ballada-költésének első korszakáról (Shakespeare, skót népballadák hatása). Megírja az első teljes Shakespeare-fordítás történetét, s kiemeli A. jelentős szerepét a nagy munka létrejöttében. Kár, hogy nem méltatja és jellemzi A. fordításait, összevetve őket az eredetivel hűség és fordítóművészet tekintetében.

Folyóiratairól is szól, a szerkesztőnek bennük nyilatkozó anglophil ízlése szempontjából, végül az utolsó évek költeményeit tárgyalja és összefoglalja «eredményeit». Ezek természetesen nem mind az övéi, hanem legnagyobb-részt másokéi, melyeket ő csak ügyesen összefoglal, de magának is van több új megfigyelése. Ezeket hol határozottan, hol csak óvatosan — mint lehetőségeket — adja elő. Nem egyszer ő is összeolvasztja a maga eredményeit a másokéival, s így elhomályosítja a dolgot, pl. párhuzamos helyeket idéz, s nem mondja meg, hogy ezek közül melyek az ő új példái.

Anyagának összegyűjtésében nagy segítségére volt Voinovich hatalmas és minden irodalmi hatásra kiterjeszkedő új Arany-életrajza, de azért tagadhatatlan szorgalommal tanulmányozta át A. munkáit és az angol-hatások elég nagy irodalmát, egyes munkákat azonban nem ismer vagy nem idéz, noha Voinovich jegyzeteiben megtalálhata volna őket.

Munkájában most legtöbb erre a kérdésre vonatkozó tudnivalót megtalálunk, ez egyik érdeme; a másik az, hogy gondolkozva, a kínálkozó problémák elől ki nem térve, kritikával dolgozott, s iparkodott elődeinél valamivel előbbre hatolni a kutatásban.

SZINNYEI FERENC.

Négyesy László: Kazinczy pályája. Kazinczy areképevel. Budapest, M. T. Akadémia. 1931. 8-r. 170+2 lap.

«Kazinczy halálának százados évfordulója alkalmából a művelt magyar közönség és a tanuló ifjúság számára» teszi közzé a Magyar Tudományos Akadémia ezt a művet, az immár elköltözött Négyesy utolsó jelentékenyebb alkotását. A címlap a könyv tárgyát Kazinczy pályájának megrajzolásában, célját a fogyatékosabb szakismerettel bíró érdeklődők tanításában jelöli meg. A mű azonban több, mint ennek az ígéretnek beváltása: nemcsak Kazinczy pályájának rajza, hanem bár rövidre fogott, de a hőseivel kapcsolatos valamennyi problémára kiterjeszkedő monografia, nem is egyszerű, tudományos eredményeket népszerűsítő könyv, hanem értékes irodalomtörténeti munka: az irodalomkutató is tanulhat belőle. Inkább módszerében látszik a tudomány-népszerűsítő irodalom hajtásának, mint irodalomtörténeti szakkönyvnek: a szerző nem hivatkozik forrásaira, nem is bizonyítja, amit mond, hanem mint a tudományos köztudatban élő igazságokat állítja elének. Mond azonban sok újat is. Hősenek élettörténetére és működésére vonatkozó adatait természetesen készen kapta, azonban a jellemzésben és működésének értékelésében az ismert megállapításokat sokban a magáéival gazdagítja, módosítja. Érdekes ebből a szempontból a *Lelki alkata és kora szükséglete* c. fejezet. A modern lélektan terminológiájával, röviden, minden megokolás elkerülésével sorolja fel a hőse személyiségét alkotó jellemző jegyeket, s íme, egy-egy, teljes kép áll előttünk: fővonásaiban régóta ismert képmás, de az újszerű megvilágításban olyan vonásokat is észreveszünk rajta, amelyek eddig nem ötlöttek szemünkbe. Amit Kazinczy lelkének fogékonyságáról, aktivitásáról, a közlésre való hajlamosságáról, munkáltató erejéről mond, lényegében ismert dolgok, amint azonban egymás mellé állítja ezeket a jegyeket, az új szintézisből természetesebben következik az agitátorságra, a vezérségre való hivatottsága.

Négyesy munkája céljában és nagyjában terjedelmében is megegyezik a Váczy-félelvel, amely a Kisfaludy-Társaság *Költők és írók* c. gyűjteményében jelent meg. Mennyire más a két munka! Váczynek egyébként igen érdemes s talán legszebben megírt munkája összefoglalja mindazt, ami a művelt olvasót Kazinczyval kapcsolatban csak érdekl: Négyesy szemében a teljességre való törekvés csak eszköz, hogy felébressze az olvasóban a hála és kegyelet érzelmeit, elébe tárva a nagy reformátor érdemeit a nemzeti kultúra, nyelv és irodalom fejlesztésében. Az életrajzi részletek, a kor szellemének, művelődési és politikai viszonyainak festése, az irodalmi vezér műveinek fejtegetése, mind ennek a célnak szolgálatában állanak. A szerző igaz vonalammal és nemes tisztelettel viseltetik hőse iránt, s amint a maga érzelmeit át akarja plántálni olvasói lelkébe, azok előmlenek előadásán is: fordulatosan, elevenen, színesen ír, a keresettség minden nyoma nélkül, mély hatást keltve magával előadásával is. Igazi «elegáns» stílus.¹

CSÁSZÁR ERNŐ.

¹ Jegyzetben hívom fel a figyelmet egy súlyos, értelemzavaró sajtóhibára a 65. lapon, felülről számítva a 4. sorban: vándirat, helyesen *védírat*

Molnár Pál: Berczik Árpád a drámaíró. (Irodalomtörténeti Füzetek 46. sz.) Bpest, Pallas. 1932. 8-r. 62 l.

A nagy nemzeti megpróbáltatások idején, 1919-ben húnyt el Berczik Árpád. Halálában is hű maradt önmagához: csöndesen, finoman, igazi úriemberként ment el tőlünk. Elmúlása még annyi feltűnést sem keltett, mint egyik-másik darabjának bemutatója — pedig azok sem voltak „forró esték”. Utolsó darabját 1914 novemberében, a világháború ágyúöreje közt mutatta be a Vígyszínház, de Berczik ennek ellenére is haláláig és halála után is a *Himfy dalok*, az *Igmándi kispap*, a *Nézd meg az anyját* szerzője maradt. A köztudat — és ma már a kézi- és tankönyvek is — a kiegyezés korának drámaírói, a Kávéforrásból elinduló írói nemzedék tagjai közé sorozza. Jogosan! Berczik írói pályáját a magyar drámairodalom három nagy csillagképeinek fénye mellett futotta be: első munkáját még Szigligeti tartja keresztvízre, legjobb darabjai egyidőben kerülnek színre Csiky drámáival, míg az új században Herczeg Ferenc sikerei az ő darabjait is háttérbe szorítják.

Berczik Árpád nem tudott lépést tartani drámairodalmunk fejlődésével. Drámái szellemükben, technikájukban s hatásukban egy színvonalon állnak Szigligeti munkáival, sőt egyik-másik vígjátéka mintha egyenesen Kisfaludy Károly stílusát idézné fel. Pályáján nincs meglepő fordulat, mint Csiky Gergelyén, nincs feltűnő emelkedés, mint Herczeg Ferencén. Egyénisége, művészete nem problematikus; nála minden világos, egyszerű, érthető — néha talán nagyon is az.

Berczik egyéniségének kiegyensúlyozottsága, drámáinak egyszínűsége megkönnyíti a történetíró munkáját. Ezzel legkevésbé sem szándékoztunk Molnár Pál érdemét lekicsinyelni. Dolgozata jól áttekinthető, helyes és teljes képet ad Berczik drámáiról. Bevezetésül röviden megrajzolja drámairodalmunk fejlődését a XIX. század második felében, vázolja Berczik Árpád egyéniségét, írói pályáját és azt az irodalmi környezetet, melyben tehetsége kivirágzott. Majd időrendi sorrendben ismerteti Berczik vígjátékait és népszínműveit. Munkájának utolsó szakaszában összefoglalóan elemzi Berczik drámáit a cselekvény, jellemrajz, szerkezet és nyelv szempontjából. A füzetet Berczik előadott darabjainak adatai és a rájuk vonatkozó fontosabb bírálatok könyvészete zárja be.

Molnár Pál feladatát becsületesen oldotta meg. Külön érdeme, hogy legkevésbé sem elfogult. Jól látja ő is, és nem is hallgatja el Berczik Árpád gyengéit — néha talán még kelleténél szigorúbb is.¹ De megállapításai így is helyesek; nem hisszük, hogy az a kép, amelyet Berczikről rajzolt, a további kutatás részéről akár kiegészítésre, akár helyesbítésre szorulna.

Napjaink irodalomtudományának kétségtelenül vannak érdekesebb és égetőbb kérdései. Molnár Pál mégis hasznos munkát végzett. Aki a kiegyezés utáni irodalmunknak egységes fejlődéstörténetét fogja megírni, — reméljük, hogy nem várat soká magára! — nem fogja mellőzhetni ezt a tanulmányt sem.

SOLT (SPENEDER) ANDOR.

¹ Szigorúbb a kelleténél Szigligetivel szemben is.

Osváth Ferenc. Mentovich Ferenc. Nagykörös. 1931. 8-r. Dajka Lajos ny. 18 l., 2 mell.

Alig van írónk, kinek nevét és életművét nagyobb méltánytalansággal fődné az enyészet pora, mint Mentovichét. Nagy korszak gyermeke volt, s irodalmunk nagyjai, Arany, Gyulai, Tompa, Jókai vallották barátjuknak. Ennek a tisztafényű életnek állomásait világitotta meg Osváth Ferenc az író halálának 50 éves fordulójára készült alkalmi dolgozatában. Kivált Mentovich nagykörösi éveit tárgyalja, pályájának Marosvásárhelyen eltöltött utolsó két évtizedét azonban homályban hagyja. Mentovich 1819-ben Erdélyben (Nagydebrec) született s onnan került Nagyenyedre. Itt tanult, s a legidősebb Szász Károly volt a tanára, aki fiának, a későbbi püspöknek tanítását is rábízta, sőt ő vezette be tanítványát a 'versírásba' is. 1838-ban a Honművész közli először költeményét. A szabadságharc előtt Kolozsvárott találjuk Gyulai mellett, kivel és Szász Károllyal kiadják *Nemzeti színek* c. forradalmi verseiket, melyben az unióért harcolnak. Az 50-es évek elején Nagykörösön a matematika tanára, s itt tölti legszebb férfikorát. Barátai közé tartoznak a már megemlítették mellett: Salamon Ferenc, Szilágyi Sándor, Tomory Anasztáz és Szabó Károly. Ők alkották az íróprofesszorok első nagykörösi gárdáját. Aranyt is Mentovich biztatására hívták meg Körösre. Mint költő nem volt termékeny: három kötet verse jelent meg (*Unió-dalok*, 1847; *Nemzeti Színek* 1848, *Száraz lombok*, 1854.), melyeket meleg érzések és borongós hangulatok jellemeznek. 1856-tól Marosvásárhelyen élt s itt is halt meg 3 évvel megelőzve annyira szeretett és csodált barátját, mesterét: Aranyt. A kis füzet hasznos és jó összefoglalás. Új adatokat nem kutatott föl, kivéve azt, hogy idézi a nagykörösi egyháztanári határozatoknak, rávonatkozó részét. Költői munkásságát is alig méltatja s inkább csak kedves és jellemző adomákat fűz egybe Mentovich életéből.

KOZOCSA SÁNDOR.

Dobó Sándor: Czuczor Gergely népies lírája. Bpest, Sárkány-ny. 1932. 16-r. 29 l. Egy kóta-melléklettel.

Ez a kis 'tanulmány' egy jóérzékű és jóízű műkedvelő munkája: ismert anyagot ad, becsületes igyekezettel, de módszertelenül. Tárgyát irodalmi szempontból még csak meg sem világitja, helyette a népies elem szerepét vázolja irodalmunkban Faluditól Czuczorig, a legjobb forrás, Horváth János könyve alapján, s a műköltészet és népköltészet viszonyát érinti. Amit Czuczor népdalairól mond, az édes kevés, nem is jelentős. A legtöbbet ígérő a magyar népdal zenei felének fejtegetése. A szerzőnek nyilván van zenei műveltsége, sőt zeneelméleti ismeretei is, s ez hivatottá tenné, hogy ezen az alapon tudományunk számára is adjon használható anyagot, de a két különbségű tudományát nincs ereje egymásra vetíteni. Így fejtegetései meglehetősen a levegőben lógnak, az irodalom alig okul belőlük. Legtöbbet viszont az az összeállítás ér a füzetben, amely Czuczor népdalainak megjelenítéséről ad számot.

KERESKES EMIL.